

Posudek k žádosti doc. PhDr. Antona Eliáše, CSc., o jmenování profesorem v oboru slovanské jazyky a literatury

Doc. Anton Eliáš je v rusistické vědecké komunitě znám jako znalec ruské klasické literatury, zejména poezie a romantismu. Tomuto zaměření odpovídá i jeho kladně oceňovaná publikační činnost. Jeho výchozí studijní kombinace ruština - angličtina mu umožnila relativně široký odborný rozhled, jenž je pro špičkového odborníka nezbytný. Na základě odborných a vědeckých publikací uchazeče lze dedukovat i rozpětí jeho vědeckých zájmů: od překladatelských analýz translatického přesahu k analýze poezie (spíše než k čisté teorii verše) a historiografii ruské literatury. Dokázal umně spojovat vědecké bádání a metodologické, metodické a pedagogické zaměření: odtud vyplývaly jeho významné účasti na dějinných přehledech a slovníku ruské literatury, kompendií podstatných nejen pro slovenskou literární vědu a kulturní veřejnost.

Ve své knižní monografii, která představuje stručnou, leč hutnou syntézu jeho reflexí o ruské romantické poezii (recenzovali jsme ji pod názvem Uvážlivá a citlivá knížka o ruské poezii. Anton Eliáš: Demiurg či reptající trstina? Lyrický subjekt v ruskej romantickej, postromantickej a neoromantickej poezii. Univerzita Komenského, Bratislava 2008. Novaja rusistika, II, 2009, č. 1, s. 94-96, autor ji uvádí v ohlasech), se zabývá lyrickým subjektem a jeho proměnami ve vývojovém rozpětí ruské poezie od první romantické vlny po modernu (Balmont), i když tomu ne zcela odpovídá název a i když to lze chápat také tak, že neoromantismus vidí autor jako poněkud jinak, než se má tradičně za to. Zde bychom ovšem mohli požadovat terminologické zpřesnění, neboť pojem „lyrika“ znamená výlučně poezii pouze v němčině, jinde jde o aristotelovský literární rod a v převedení na klasicistickou textovou typologii může jít jak o poezii, tak o prózu nebo drama. Ze všeho včetně podtitulu ovšem vyplývá, že jde o poezii, ale po pravdě řečeno – zvláště pokud je to funkční – může být lyrický hrdina i hrdinou např. prozaického díla. Lyrický subjekt v poezii může být cílem poznání sám o sobě, ještě spíše však vypovídá přesněji o povaze literárního směru a jeho reálné poetice. Ukazuje se, že se podle lyrického hrdiny podstatně liší nejen jednotliví autoři, ale také jednotlivé proudy a tendence uvnitř romantismu nebo literárního směru obecně, jeho jednotlivé evoluční fáze a také národní literatury. Z mnoha důvodů je proto vyvozování obecných rysů např. romantismu, jeho typologie a klasifikace jen z hlediska ruského materiálu předčasné a v tom se s obezřetným, pečlivým a jemným autorem shodujeme.

Lyrický hrdina může být v jistém smyslu klíčem k nové typologii romantismu, ale je to kritérium jen pomocné, jen jedno z řady. Je romantismus skutečně dítětem postosvícenského období nebo je to něco jiného? Doklady o širším pojetí najdeme právě u Puškina v jednom jeho kritickém fragmentu, kde přirozeně hledá romantismus ve středověku a staví jej proti antice, tedy klasice, ale i v dnešních pojetích. V tom se pak v 18. století ve sporu klasiků a romantiků pokračovalo.

Ve své uváděné recenzi jsem kriticky komentoval odkazy na Bachtinovo pojetí chronotopu; naopak jsme ocenil jeho invenci při typologizaci romantismu: pojem postromantismus jako jakýsi v jiném duchu pokračující romantismus a neoromantismus/novoromantismus se oddělují jen obtížně. Eliáš se tu ocitl vskutku na metodologické křižovatce vedoucí od postklasicismu, tedy sentimentalismu a preromantismu po neoromantismus a modernu. Lze od sebe oddělit preromantismus a sentimentalismus, nebo je sentimentalismus jedním z „preromantismů“? Lze přesněji oddělit postromantismus od neoromantismus a kde jsou pak počátky moderny a její odlišnosti od neoromantismu (Balmont)? Existují národní varianty romantismu vyvoditelné mimo jiné z kategorie lyrického hrdiny? Lze od sebe oddělit „měkký“ a „tvrdý“ romantismus? S tím vším vlastně Eliáš musí na svém materiálu zacházet a jeho jemné rozlišování je většinou přesvědčivé. Autor dokáže využít i studií, které jsou o něčem jiném a dovedně jejich výsledky aplikovat (postmodernismus) na přelomu romantismu a postromantismu. Je si také vědom žánrové synkretičnosti ruské literatury tohoto období, toho, že zde koexistují různé směry a poetiky. Nejlakoničtěji a nejpřesněji charakterizuje výsledky svého bádání sám autor v závěru, kde ukazuje hlavně na poznání vývoje ruské poezie od nové senzibility lyrického hrdiny Žukovského k principu svobodné tvořivosti u Puškina k hypertrofii lyrického subjektu Lermontova k hledání vyšších syntéz u Tjutčeva a postromantické poezie 40.-60. let 19. století směrem k Balmontovi a jeho inkorporaci romantismu do symbolismu.

Nicméně Eliáš udělal ještě jednu věc: obnažil jakoby vnitřně kompaktní stavbu romantismu, odhalil meandrovitost jeho vývoje, v podstatě fakticky dekonstruoval romantismus jako falešně kompaktní směr – současně však vytváří konkrétnější, vnitřně členitější a pravdivější syntézu.

Podstatné je, že v této knižní publikaci organicky spojil svoje znalosti poezie, romantismu a literárněhistorické periodizace a její teorie na materiálu ruské literatury, ale i s přesahy nadnárodními.

Eliášovy dílčí studie publikované na Slovensku i v blízkém zahraničí se týkají také poezie, např. rozsáhlejší studie o F. I. Tjutčevovi v kolektivní publikaci *Romantismus*

reflektující a reflektovaný (1997), jeho skvělé partie v knize Ruská literatura 18.-21. století (2013), analýzy slovenských překladů Evžena Oněgina, aplikace Bachtinova chronotopu na poezii; najdeme tu však i rozbor slovenských překladů ruské klasické prózy a úvahy o periodizaci literárního procesu.

Doc. Anton Eliáš je typem skromného, pracovitého badatele a vysokoškolského učitele, který dokáže analyticky a koncepčně myslet, precizně a uvážlivě formulovat, koncentrovat se na své téma, příliš se výkladově nerozbíhat, ale svými přesně zacílenými tezemi transcendovat do obecnějších poloh. Takřka výlučně se soustředí na materiál ruské literární klasiky, s nímž dokáže pracovat ve sféře textové analýzy, interpretace, teorie a historie, stejně jako v rovině metodické a metodologické i jako autor učebnic a literárněhistorických přehledů a v oblasti zkoumání překladu. Tím naplňuje obecný požadavek kladený na profesory jako špičkové pracovníky vědecké i pedagogické.

V této souvislosti jako český rusista zdůrazňuji jeho mezinárodní spolupráci, zejména v posledních letech (Rusko, Polsko, Srbsko, Česká republika), tedy kontakty s rusisty jiných zemí. Několikrát jsme ho pozvali na naše pracoviště – Ústav slavistiky FF MU – a jeho vystoupení byla vždy velmi kladně hodnocena jak studenty, tak kolegy-rusisty.

Vzhledem k požadavkům kladeným FF Univerzity Komenského na vědeckopedagogickou hodnost profesora rád konstatuji, že doc. Eliáš tyto nároky naplňuje a jeho osobnost a pověst ve vědecké komunitě dokládá, že patří ke klíčovým postavám současné slovenské rusistiky.

Z uvedených důvodů plně doporučuji, aby doc. Anton Eliáš byl jmenován univerzitním profesorem. Eliášova vědecká činnost má výlučně charakter rusistický a literárněvědný, ale nikoli slavistický a lingvistický: z toho důvodu navrhuji (ačkoli plně chápu pragmatický návrh na syntetický obor) – na rozdíl od původního návrhu - jmenování buď v oboru ruská literatura, nebo slovanské literatury se zaměřením na ruskou literaturu, jak je to obvyklé na jiných univerzitách.

V Brně 18. 12. 2014

Prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.
Ústav slavistiky FF MU
A. Nováka 1
602 00 Brno
Česká republika
e-mail: Ivo.Pospisil@phil.muni.cz
tel: 00420/549496240
fax: 00420549493461